

به نام خالق یکتا

اخلاق مهندسی

دکتر جعفر کیوانی

دانشیار گروه مهندسی عمران دانشگاه خوارزمی

۱۳۹۸

سرفصل های درس اخلاق مهندسی

• مقدمه

- چرا باید در باره اخلاق مهندسی بیاموزیم؟
- راز پیشرفت سازمانها و کشورها

• آشنایی با اخلاق

- اخلاق چیست؟
- تعریف حرفه و اخلاق حرفه ای
- اخلاق حرفه ای در فرهنگ ایرانی
- منشور اخلاقی

• حرفه مهندسی، تاریخچه و نقش آن

- تعریف مهندسی و نقش مهندسان در پیشرفت جوامع
- مهمترین رویدادهای مهندسی

• اخلاق مهندسی

- ضرورت اخلاق مهندسی، پیشرفت جوامع مستلزم پایبندی به اخلاق است.
- اصول اخلاق مهندسی
- زمینه های کاربرد اخلاق سازمانی
- اخلاق علمی - پژوهشی
- اخلاق محیط زیستی
- مهندسی اخلاق یا مدیریت رفتار
- سوگندنامه مهندسی
- سرمایه اجتماعی

۱. **اخلاق مهندسی و مهندسی اخلاق**، دکتر مهدی بهادری نژاد، نشر یزدا، ۱۳۸۸، تهران.
۲. **اخلاق در مهندسی**، ترجمه کتاب شینزینگر و مارتین، انتشارات سازمان سنجش، ۱۳۸۸، تهران.
۳. **اخلاق پژوهشی و اخلاق مهندسی**، دکتر خاکی صدیق، دانشگاه خواجه نصیر
۴. **اخلاق کاربردی حرفه ای**، دکتر فغفور مغربی، نشر پایگاه فرهنگ
۵. **تاریخ مهندسی در ایران**، دکتر مهدی فرشاد.
۶. **فلسفه اخلاق**، استاد مرتضی مطهری.
۷. **مبانی فلسفه اخلاق**، رابرت ال. هولمز، ترجمه مسعود علیا، نشر ققنوس
۸. **چرخه های افول اخلاق و اقتصاد**، سرمایه اجتماعی و توسعه در ایران، دکتر محسن رنانی و رزیتا مویدفر، نشر طرح نو، ۱۳۹۱.
۹. **اخلاق حرفه ای**، احد فرامرز قراملکی، نشر مجنون.

• Harris, C.E., Pritchard, M.S., and M.I. Rabins (2008), *Engineering Ethics: Concepts and Cases*, 4th Edition, wadsworth, Belmont, USA.

این کتاب با عنوان "اخلاق در مهندسی" توسط رضا رضایی ترجمه و توسط شرکت انتشارات فنی ایران منتشر شده است.

• Martin, M.W., and R. Schinzinger, Second Edition, *Introduction to Engineering Ethics*, McGraw Hill, New York, USA.

این کتاب با عنوان "اخلاق در مهندسی" توسط انجمنهای مهندسی ترجمه و توسط سازمان سنجش منتشر شده است.

• *Code of Ethics*, ASCE, October 2010.

این آیین نامه با عنوان *نظامنامه اخلاق مهندسی* ترجمه شده است.

اخلاق مهندسی

اخلاق مهندسی شامل اصول، ارزشها و استانداردهایی است که در اجرای وظایف مهندسی باید مد نظر قرار گیرد. اخلاق مهندسی بر معیارهایی نظیر سلامت عمومی، ایمنی، درستکاری، اعتماد، شایستگی، قانونی بودن و حفظ محیط زیست استوار است.

اخلاق مهندسی طرز عمل و شیوه رفتار و تعامل حرفه ای مهندسان است که بر پایه تفکرات و ارزشهای حرفه مهندسی استوار است.

آشنایی با اخلاق مهندسی مستلزم شناخت مباحث زیر است:

۱. اخلاق چیست؟
۲. مهندسی و الزامات آن
۳. اخلاق حرفه ای
۴. اخلاق مهندسی
۵. مهندسی اخلاق

ضرورت پرداختن به اخلاق مهندسی

۱. بررسی فجایع و حوادث مهندسی و درس گرفتن از اشتباهات گذشته عامل توجه به اخلاق مهندسی
۲. پایبندی به اخلاق مهندسی نیازمند آگاهی از علم اخلاق و مقتضیات حرفه مهندسی است.
۳. آشنایی با استانداردهای حرفه مهندسی و معیارهای اخلاق حرفه ای
۴. لزوم توجه مهندسان به پذیرش مسئولیت اخلاقی در فعالیت های حرفه ای
۵. لزوم توجه به نقش اخلاق حرفه ای در پیشرفت فردی، سازمانی و اجتماعی
۶. آموزش استدلال اخلاقی به دانشجویان و آماده ساختن آنان برای تصمیم گیری بر سر دوره‌های اخلاقی

ضرورت پرداختن به اخلاق مهندسی

بروز نقص و اشکال در یک پروژه یا محصول کار انسانی ناشی از چه عواملی است؟

- نقص علمی و بی کفایتی دست اندرکاران
 - نقص تکنولوژی و ابزار کار
 - بی دقتی، لاپرواہی گری، بی انگیزه بودن و نداشتن حس تعلق سازمانی در اجرای کار
 - نبود مقررات تشویقی و تنبیهی موثر
 - خودخواهی و مقدم داشتن منافع شخصی در کار (حرص و طمع)
 - اجبار ناشی از درماندگی و استیصال
- ** نقش کدام عامل مهمتر است؟**
- در کارهای مرتبط با حرفه مهندسی کدام عامل موثرتر است؟

ضرورت پرداختن به اخلاق مهندسی

رابطه پیشرفت سنجی:

$$Q=f(M,E,R,K,S)$$

در این رابطه پارامترها به شرح زیر تعریف می شوند:

M؛ انگیزه

E؛ اخلاق

R؛ منابع مالی (سرمایه فیزیکی)

K؛ دانش (سرمایه انسانی)

S؛ جامعه (قوانین، عرف عمومی و سرمایه اجتماعی)

Q؛ میزان پیشرفت یا نرخ کیفیت در یک فعالیت

عامل اصلی پیشرفت ملت‌ها [یک بررسی مقایسه‌ای]

- سابقه فرهنگی و تمدنی: مصر و استرالیا
- ثروت و منابع طبیعی: ایران و ژاپن یا سوئیس
- میزان هوش و استعداد: یکسانی سطح هوش و فهم افراد نخبه از کشورهای مختلف
- رنگ پوست و نژاد افراد. دانشمندان از همه تیره و نژادی هستند.
- آیا تنبلی و بی‌عرضگی ذاتی ملت‌هاست؟ مهاجران در کشورهای غربی از چهره‌های فعال و پرکار آن کشورها محسوب می‌شوند.
- وجه تمایز کشورهای پیشرفته با کشورهای عقب مانده:
 - ارزش دادن به کار و تولید، عشق به کار و تحمل سختی در راه رسیدن به هدف،
 - علاقه به ارائه کارهای برجسته و بدیع (نوآوری)، رعایت ارزشهای جهانی
- کار محور اصلی زندگی انسان و تعیین کننده سرنوشت تاریخی جامعه است.

ارزشهای جهانی

- راستگویی و احتراز از بیان خلاف واقع
- امانتداری
- علم و آگاهی
- نظم و انضباط
- عدالت و انصاف
- پایبندی به تعهدات
- اهمیت دادن به کار و تلاش
- احترام به حقوق دیگران
- قانونمداری و رعایت ضوابط و مقررات
- ترجیح منافع جمعی به منافع شخصی
- مسئولیت پذیری
- شکیبایی
- سپاسگزاری

نقش بی اخلاقی در شکست سازمانها

آهنگی که یک شرکت هواپیمایی را به خاک سیاه نشاند!

در سال ۲۰۰۸ کارول به همراه تیمش برای برگزاری یک تور در مسیر شیکاگو، سوار هواپیما می‌شوند و از پنجره هواپیما می‌بینند که متصدیان حمل بار، کیف‌های سازهایشان را پرتاب می‌کنند و در این میان، گیتار ۳۵۰۰ دلاری کارول می‌شکند.

او حدود ۹ ماه تلاش می‌کند تا بتواند خسارت خود را از شرکت هواپیمایی یونایتد بگیرد ولی تلاش‌های او بی‌نتیجه می‌ماند. در نهایت به دریافت ۱۲۰۰ دلار هزینه تعمیر گیتار راضی می‌شود ولی مسوولین یونایتد این رقم را هم نمی‌پردازند. در نهایت او آهنگ **United Breaks Guitar** را در اعتراض به رفتار این شرکت می‌سازد و انتقام جانانه‌ای از یونایتد می‌گیرد.

این آهنگ در روز اول آپلود شدن در یوتیوب، ۱۵۰ هزار بار بازدید شد و در هفته اول انتشار، رکورد پرفروش‌ترین آهنگ **iTunes** را به خود اختصاص داد. طی ۴ روز پس از انتشار این آهنگ، ارزش سهام یونایتد ۱۰٪ افت کرد و حدود ۱۸۰ میلیون دلار از ارزش سهام این شرکت کاسته شد.

مدیر خدمات مشتریان یونایتد با کارول تماس گرفت و از او دلجویی کرد. این شرکت در برنامه‌ای نمادین، ۳۰۰۰ دلار خسارت به یک موسسه غیرانتفاعی آموزش موسیقی پرداخت و مجبور شد اعلام کند که از این ماجرا درس‌های فراوانی گرفته و سیاست‌های خدمت‌دهی به مشتریان را بازنگری کرده است.

در گذشته می‌گفتند یک مشتری ناراضی، نارضایتی خود را به ۷ تا ۱۳ نفر منتقل می‌کند، ولی این آمار برای قبل از دوران شبکه‌های اجتماعی بود. امروز یک مشتری ناراضی به ابزارهایی دسترسی دارد که می‌تواند صدها هزار نفر را با تجربه مثبت یا منفی خود همراه کند.

اخلاق چیست؟

اخلاق از نظر واژگان شناسی جمع خلق است. خلق صورت باطنی انسان است که رفتارهای انسان از آن نشأت می گیرد.

اخلاق امری فطری است که ریشه در خرد انسان دارد. تربیت در رشد و شکوفایی اخلاق موثر است.

عامل رفتار اخلاقی یک صفت باطنی است که به صورت خصلت یا عادت در آمده باشد.

علم اخلاق مجموعه بایدها و نبایدها یا نیکیها و بدیها (ارزشها) است که در رفتار انسان متبلور می شود.

منابع هنجارگذار

وقتی ما در برابر انجام کاری قرار می گیریم یک «باید» یا «نباید»
در ذهن و قلب ما شکل می گیرد. این باید از کجا نشأت می گیرد؟

مهمترین منابع هنجارگذار:

۱. حقوق (قوانین و مقررات)
۲. دین و مذهب (مناسک مذهبی)
۳. آداب و رسوم (عرف جامعه)
۴. زیبایی شناسی (هارمونی رنگها، تناسب اشکال، نظم و سجع)
افلاطون: انسان ذاتا عاشق سه چیز است: حقیقت، خیر، زیبایی
۵. مصلحت اندیشی
۶. اخلاق

اخلاق چیست؟

به رفتارهای ارزش-بنیاد انسان اخلاق گویند. اخلاق دو بخش کاملاً متمایز از هم دارد:

۱. وظایف انسان در رابطه با خود: **اخلاق خودشکوفایی**

۲. وظایف انسان در ارتباط با دیگران: **اخلاق نیکخواهی**

در خصوص اخلاق خودشکوفایی باید ابتدا مشخص کنیم که چندساحتی هستیم. تلقی ما از ابعاد وجودی انسان چیست؟

حکما و فرزندگان گفته اند که انسان متشکل از سه ساحت است: بدن، ذهن، روح. برنامه خودشکوفایی باید شامل هر سه ساحت او شود. افرادی که خود را تک ساحتی می دانند، برنامه خودشکوفایی آنها صرفاً یک برنامه غذایی و ورزشی است. دو ساحتی ها برای شکوفایی ذهن خود یک برنامه تحصیلی و مطالعاتی هم به آن اضافه می کنند. انسانهای سه ساحتی برای تعالی روح خود نیز برنامه دارند و آن تهذیب نفس و پرورش قابلیت‌های اخلاقی است. انسان در بدو تولد همچون صخره ای بی شکل است که به دست خود او پیکرتراشی می شود. شما می توانید از خودتان تندیزی زیبا یا زشت بتراشید. چهره های درخشان تاریخ همان تندیسهای زیبا و روحهای متعالی بشریت هستند که طی برنامه ای همه جانبه خود را شکوفا کرده اند.

مکاتب اخلاقی عمدتاً به اخلاق در ارتباط با دیگران توجه داشته اند.

مکاتب اخلاقی حاصل مساعی اندیشمندان و خردورزان تاریخ به منظور ارائه چارچوب فکری برای اندیشه ها و رفتارهای اخلاقی انسان است.

اصول و معیارهای اساسی اخلاق که مبنای تمایز مکتبهای اخلاقی شده اند به شرح زیرند:

۱. **اخلاق خودمحور:** آدمی باید همواره خیر شخصی خود را بیشینه کند (اپیکوریسم).
۲. **نظریه فرمان الهی:** هر آنچه خداوند بدان فرمان می دهد خیر است و آنچه از آن نهی می کند شر است (در اسلام: اشاعره و معتزله؛ بحث حسن و قبح عقلی)
۳. **اخلاق مبتنی بر قانون طبیعی:** آدمی باید همواره بر وفق طبیعت عمل کند (طبیعت حامی اقویا).
۴. **اخلاق وظیفه گرا (مکتب کانت):** تاکید بر اراده آزاد و با انگیزه ادای وظیفه وجدانی
۵. **اخلاق حق گرا:** تاکید بر رعایت حقوق انسانی (حق رفاه، حق آزادی، حق مالکیت و...)
۶. **فایده گرایی (جرمی بنتام و استوارت میل):** آدمی باید همواره منفعت عمومی را به حداکثر برساند. بر سر دوراهی ها گزینه ای را باید برگزید که بیشترین منفعت و لذت را برای بیشترین افراد فراهم کند. استوارت میل بر خلاف بنتام می گوید: منفعت عمومی هدف است نه وسیله.
۷. **اخلاق فضیلت گرا (مکتب افلاطون):** نیل به کمال و سعادت مستلزم کسب فضیلت است.
۸. **اخلاق اعتدالگرا (مکتب ارسطو):** نیل به سعادت در گرو رعایت اعتدال (حدوسط) است.
۹. **اخلاق محبت گرا:** تاکید بر دیگر دوستی و محبت به هموعان ودوری از هرگونه خشونت
۱۰. **اخلاق قدرت گرا (مکتب نیچه):** طرح دو قسم اخلاق سروران و بندگان در واکنش به اخلاق مسیحی و تاکید بر قدرت و شجاعت در اخلاق سروران (ابزار توجیه نازیسم)

اخلاق در اسلام

• اسلام آیین فطرت است و احکام و دستورهای آن منطبق بر نیازها و اقتضائات فطری انسان است. بخش عمده دستورهای اسلام اخلاقی است. اخلاق اسلامی معطوف به هر دو بعد خودشکوفایی و نیکخواهی است. از پیامبر اسلام روایت است که فرمود: **انما بعثت لاتمم مکارم الاخلاق.** «مکارم الاخلاق ص ۸»

• قرآن کریم و احادیث پیشوایان اسلام مشحون از پیامهای اخلاقی است.
• حضرت علی (ع):

• **لَوْ كُنَّا لَا نَرْجُو جَنَّةَ وَلَا نَخْشَى نَارًا وَلَا ثَوَابًا وَلَا عِقَابًا لَكَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَطْلُبَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ فَإِنَّهَا مِمَّا تَدُلُّ عَلَى سَبِيلِ النَّجَاحِ.**

اگر به بهشت امید (و باور) نمی داشتیم و از دوزخ نمی هراسیدیم و پاداش و کیفری در میان نمی بود، باز شایسته بود که در طلب مکارم اخلاق برآییم، زیرا که راه موفقیت و پیروزی در تحصیل مکارم اخلاق است. «مستدرک الوسائل ج ۱۱، ص ۱۹۳، ح ۱۲۷۲۱»

• **عَلَيْكُمْ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَإِنَّهَا رِفْعَةٌ؛ وَإِيَّاكُمْ وَالْأَخْلَاقَ الدَّنِيَّةَ فَإِنَّهَا تَضَعُ الشَّرِيفَ وَتَهْدِمُ الْمَجْدَ.**

به مکارم اخلاق پایبند باشید که آن مایه سربلندی است و از اخلاق پست دوری کنید که آن انسانهای شریف را پست و بزرگواری را از بین می برد. «تحف العقول ص ۲۱۵»

چارچوبهای مهم اخلاق

مکاتب مهم اخلاقی را می توان در چهار مکتب اصلی خلاصه کرد:

۱. **وظیفه گرایی:** تئوری پرداز اصلی این مکتب امانوئل کانت است. کانت اخلاق را به عنوان وظیفه وجدانی بشر تعریف می کند و قاعده اصلی آن این است که کاری اخلاقی است که بخواهی به عنوان یک قاعده عمومی، همه مردم آن را انجام دهند.
۲. **نتیجه گرایی:** یکی از مکاتب اخلاقی در این چارچوب، **مکتب فایده گرایی** است که از چهره های شاخص این مکتب باید از جرمی بنتام و استوارت میل نام برد. عمل اخلاقی در این مکتب آن است که خیر را در جامعه بیشینه کند. ماکیاولیسم در سیاست در ذیل این مکتب قرار می گیرد. ماکیاولی با نوشتن کتاب شهریار شهرت یافت.
۳. **فضیلت گرایی:** مهمترین چارچوب اخلاقی در طول تاریخ تفکر بشر است. سقراط، افلاطون، ارسطو و مکاتب اخلاقی دینی عمدتاً فضیلت گرا هستند. عمل اخلاقی کار نیکی است که با نیت خیر انجام شود. فضیلت باعث کمال انسان می شود.
۴. **شفقت گرایی:** از مکاتب معروف این چارچوب، **مکتب اخلاق مراقبت** است که توسط خانم کرول گیلیکان در دهه ۱۹۷۰ مطرح شد. بنا به نظر او مکاتب اخلاقی پیشین همه مردسالارانه و بر محور عدالت بوده است. این مکتب به جای عدالت بر شفقت به معنای دلسوزی و غمخواری استوار است که از ویژگی مادرانه نشأت گرفته است.

فضیلت، شالوده اخلاق

فضیلت، حاکمیت میل طبیعی انسان به خیر و نیکی و عدالت در پرتو عقل است.
رذیلت، پیروی از امیال پست نفسانی برای رسیدن به لذت‌های زودگذر است.
زیست اخلاقی، زندگی بر مدار فضیلت است.

اهم فضایل انسانی: عدالت، میانه روی، صداقت، وفای به عهد، عذرپذیری، نیکی و بخشش
فرایند کسب فضیلت:

۱. انتخاب استاد اخلاق و درس گرفتن از رفتارهای او در مراحل مختلف زندگی
 ۲. چیره شدن بر کشاکش درونی و تقویت اراده در انتخاب رفتار مبتنی بر فضیلت؛ غلبه بر ترس و دودلی درونی و رسیدن به وضع اعتدال در میان دو حد افراط و تفریط
 ۳. دستیابی به اعتماد به نفس در تکرار رفتارهای فضیلت‌مند و کسب خشنودی خاطر
- بنا بر نظر ارسطو، فضیلت ملکه‌ای است که در هر زمینه‌ای حد وسطی را انتخاب می‌کند که منطبق بر موازین عقلی است. مانند شجاعت در برابر ترس و تهور، سخاوت در برابر خست و ولخرجی، عفت در برابر شهوت و سرکوب‌گرایی و ...
- افلاطون فضیلت را از جنس دانش می‌دانست، اما ارسطو آن را از جنس منش می‌دانست. ظهور فضیلت تدریجی است. انسان خوبی شدن مستلزم تکرار کارهای خوب است که با رسوب در سرشت انسان به صورت ملکه در می‌آید.

اخلاق مراقبت

امروزه نظریه اخلاق مراقبت، به مثابه بدیلی برای نظریه‌های اخلاقی سنتی که مردسالار قلمداد می‌شود، ارائه شده است. خانم کرول گیلیگان خوانش جدیدی از اخلاق برمبنای شفقت ارائه کرد که آن را «اخلاق مراقبت» (ethics of care) نامید. یافته‌های وی بعدها به دست فیلسوفان و متفکران دیگر تکمیل شد و به صورت نظریه‌ای اخلاقی در برابر نظریات رایج غرب درآمد. این نظریه اخلاقی سه نقد عمده بر نظریه‌های اخلاقی وظیفه‌گرای کانت و نتیجه‌گرای استوارت میل وارد می‌کند و آن‌ها را به مثابه نظریات اخلاقی مردسالارانه ناقص یا نادرست می‌شمارد. این سه نقد عبارتند از: **استناد به قواعد عام اخلاقی، رعایت بی‌طرفی و تأکید انحصاری بر عقلانیت.** در برابر، ادعا می‌شود که اخلاق مراقبت، اخلاقی است قاعده‌گریز، جزئی‌نگر، عینی، درگیر و مبتنی بر عواطف که ریشه جنسیتی دارد.

برای فهم نظریه اخلاق مراقبت لازم است که با نظریه‌های اخلاقی معاصر یعنی اخلاق وظیفه‌گرا و نتیجه‌گرا آشنا شد، زیرا در واقع، **اخلاق مراقبت** با نفی این نظریات و تأکید بر ناکارآمدی آن‌ها خود را تعریف می‌کند. گیلیگان و نادینگز بر ضد نظریه‌های اخلاقی کانت و استوارت میل می‌شورند و در سه نقطه خود را از آن‌ها متمایز می‌کنند: (۱) **جزئی‌نگری، (۲) طرفداری، (۳) اصل محبت و به کارگیری عواطف.** در واقع، با این سه تمایز می‌توان نقدهای اخلاق مراقبت را بر این نظریات اخلاقی درک کرد. چهره پیشگام این مکتب را باید دیوید هیوم دانست که لزوم دخالت عواطف را در اخلاق در برابر عقلانیت صرف متذکر شد. او می‌گفت: من از عقل سرد عدالت محور می‌ترسم.

اخلاق جامع انسانی

اخلاق، یک ویژگی انسانی است و نباید جنبه جنسیتی پیدا کند. اخلاق مردانه و زنانه نداریم، اخلاق انسانی داریم.

اینکه **عدالت** مهمترین فضیلت اخلاقی است یا **شفقت**، دیدگاهها متفاوت است ولی این دو فضیلت لازم و ملزوم هم هستند. بدون شفقت اخلاق ناقص است و بدون عدالت اخلاق قوام و عمومیت پیدا نمی کند. مطابق قاعده «الجمع مهما امکن اولى من الطرح» باید از جمع این دو دیدگاه حمایت کرد.

قرآن کریم در ۱۴۵۰ سال پیش نظریه جمع این دو دیدگاه را مطرح کرده است:

سوره نحل آیه ۹۰: **إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (۹۰)**

قاعده مهم اخلاقی اسلام بر تاکید به عدل و احسان و بخشش به خویشاوندان (جزئی نگری) استوار است. تقدم عدالت بر احسان نشانه اهمیت تعمیم اخلاق در جامعه و دوام و قوام آن است.

فلسفه اخلاق از دیدگاه استاد مطهری

- افعال انسان دو دسته است: فعل عادی و طبیعی؛ فعل اخلاقی
- فعل طبیعی: اعمال برخاسته از نیازهای طبیعی و غرایز انسانی
- فعل اخلاقی: اعمال شایسته تحسین و ستایش مانند ایثار و فداکاری. رفتارهای بدون منشأ غریزی و انگیزه های شخصی (منفعت، دفع ضرر، شهرت طلبی و لذت جویی).
- در فعل اخلاقی عنصر اراده و اختیار نهفته است. محبت مادر به فرزند قابل ستایش است اما فعل اخلاقی محسوب نمی شود. چون امری غریزی است. پس هر فعل قابل ستایش اخلاقی نیست.
- برخی گفته اند ملاک فعل اخلاقی غیردوستی است، حال آنکه افعالی وجود دارد که دارای ارزش و فضیلت اند اما در دایره غیردوستی نمی گنجند مانند زیر بار ذلت نرفتن، حفظ عزت و کرامت نفس، رعایت قانون و مقررات و...
- اخلاق کامل، اخلاقی است مبتنی بر نیروی عقل و اراده، نه تابع امیال فردی هرچند با دلسوزی نسبت به دیگران همراه باشد.

فلسفه زندگی

هدف اصلی شما در زندگی چیست؟

تحصیل، انتخاب شغل، ازدواج، خرید ماشین و خانه؟ و بعد تکرار روزمرگی؟

هدف مهم شما در زندگی چیست؟ هدفی که بتوانی به آن افتخار کنی؟

انسان برای خوب زیستن نیاز به فلسفه دارد. فلسفه علاوه بر آنکه در زندگی به شما هدف می دهد، در چگونگی رسیدن به هدف نیز به شما کمک می کند.

یکی از فلسفه هایی که از دیرباز به عنوان فلسفه ای برای زیستن شناخته شده، فلسفه رواقی است که بنیانگذار آن زنون کیتیومی است. رواقیان فضیلت را مقصود بالذات می دانستند، و معتقد بودند که زندگی باید سازگار با طبیعت و قوانین آن باشد. همچنین می گفتند که آزادی واقعی وقتی حاصل می شود که انسان شهوات و افکار ناحق را به یکسو نهد و در وارستگی و آزادی اتمام ورزد.

- سقراط بیش از هر شخصیت دیگر مورد تقدیس رواقیان بوده است. راسل میگوید:

- « رفتار سقراط هنگام محاکمه، سرپیچی اش از فرار، متانتش در برابر مرگ، و این دعویش که ستمگر به خودش بیش از ستمکش آسیب میرساند، همه با تعالیم رواقیان موافق بود. بی پروائی اش از سرما و گرما، سادگی اش در خوراک و پوشاک، و وارستگی کاملش از همه اسباب راحت جسم نیز با تعالیم رواقیان موافق بود». مطالعه کتاب «فلسفه ای برای زندگی، رواقی زیستن در دنیای امروز» از ویلیام اروین توصیه میشود.

بایستگی های زیست اخلاقی

- زیست اخلاقی عبارت است از زندگی خوب و شایسته تحسین، چنین زیستنی مستلزم محرومیت هایی برای انسان است.
 - چنانچه انگیزه انسان در زندگی اهدافی مانند کسب ثروت، جاه و مقام، شهرت و محبوبیت باشد، زیست اخلاقی ممکن است به این اهداف آسیب برساند. رعایت عدالت، صداقت و درستکاری معمولاً از درآمد انسان می کاهد یا محبوبیت انسان را کم می کند و گاهی از رسیدن به مقام و قدرت جلوگیری می کند. اینها هزینه زیست اخلاقی است (توجه به جاذبه و دافعه علی ع).
 - زیست اخلاقی محاسنی هم به شرح زیر دارد.
۱. حفظ هویت انسانی؛ تمایز انسان با سایر حیوانات حاکمیت عقل در جلوگیری از افراط و تفریط در تمایلات نفسانی است.
 ۲. خشنودی خاطر و کسب آرامش و آسودگی وجدان
 ۳. کسب اعتبار و حیثیت اجتماعی (تبدیل شدن به سرمایه نمادین)
 ۴. برخورداری از نفوذ کلام و تاثیرگذاری بر دیگران
 ۵. بهره مندی از حال خوش و شادی عمیق که در زیست اخلاقی حاصل می شود.

فلسفه زیست اخلاقی

با توجه به هزینه های زیست اخلاقی، دلایل زیست اخلاقی کدام اند؟

الف) پاسخ ادیان:

اخذ پاداش در جهان آخرت، الدنيا مزرعه الآخره. فمن يعمل مثقال ذره خيرا يره و من يعمل مثقال ذره شرا يره

ب) دلایل عقلی:

۱. کسب حیثیت اجتماعی، محبوبیت، شهرت

۲. تلاش در ایجاد جامعه ای مبتنی بر نظم، عدالت، رفاه، امنیت و سلامت

۳. کسب مزیت های درونی شامل رضایت، تعادل، هماهنگی با جهان، آرامش درونی و شادی عمیق

۴. انسانها دارای سرنوشت مشترک هستند. این امر ایجاب می کند که انسانها اخلاقی زندگی کنند. شادی عمیق و حال خوش امری جمعی است. یک نفر بی ارتباط با زیست بوم اجتماعی نمی تواند به آن دست یابد. اموری مانند آلودگی هوا در شهر، آب لوله کشی، بیماریهای واگیردار و ... دارای این ویژگی هستند. نمی توان در شهر زندگی کرد و از عوارض این امور برکنار بود. تلاش همه باید این باشد که سلامت و ایمنی برای همه افراد جامعه برقرار باشد. (مثال کشتی)

توجیهات اخلاقی

چگونه است که بعضی از انسانها با وجود آگاهی از زشتی کاری، مرتکب آن می شوند؟ پاسخ "بندورا" استاد دانشگاه استنفورد چنین است: "افراد معمولاً دست به اعمال ناپسند نمی زنند مگر آنکه جنبه های غیراخلاقی آن اعمال را برای خودشان توجیه کرده باشند». او این حالت را "غیرفعال کردن کنترل درونی" نامید.

- این اتفاق چگونه روی میدهد؟
- "بندورا" چند مکانیسم شناختی- روانی را که می توانند باعث غیرفعال شدن کنترل درونی افراد شوند توضیح داد:
- ۱- **توجیه اخلاقی:** با تاکید بر اهداف متعالی، رفتار غیراخلاقی طوری توجیه می شود که قابل دفاع یا حتی ستایش آمیز به نظر برسد.
- شستشوی مغزی هم مثالی از این روش است. تروریست های انتحاری با همین روش اقناع می شوند، پاک کردن زمین از گناه، رفتن به بهشت موعود و...

توجیهات اخلاقی

۲- **تلطیف لغوی یا حسن تعبیر:** نامگذاری یک فعل غیراخلاقی با کلمات متفاوت که چهره‌ی آن را می‌پوشاند.

- فرماندهان در ابوغریب از لفظ "نرم کردن" به جای شکنجه کردن استفاده می‌کردند و رهبران نازی کشتار یهودیان را "پاکسازی اروپا" مینامیدند. نمونه های دم دستی تر این روش استفاده از "اختلاس" به جای دزدی، «شیرینی» به جای رشوه، و "شیطنت" به جای خیانت های جنسی در ازدواج است.

۳- **مقایسه با دیگران:** در این روش فرد با مقایسه ی رفتار خود با نمونه هایی بدتر از سوی دیگران از عذاب وجدان خود کم میکند.

- "آنقدر تو این کشور دزدی میشه که از زیر کار در رفتن ما جلوش هیچی نیست".

۴- **جابجایی یا تقسیم مسئولیت:** فرد در این حالت مسئولیت را به گردن یک منبع خارجی می‌اندازد یا آن را میان جماعت بزرگی تقسیم می‌کند.

توجیهات اخلاقی

- در قتل عام "می لای" یک گروه از سربازان امریکایی پانصد غیر نظامی ویتنامی را شکنجه کردند، مورد تجاوز قرار دادند، کشتند و بدن بعضی‌ها را مثله کردند. وقتی چهارده نفر از افسران بابت این ماجرا محاکمه شدند مسئولیت را به گردن مافوق انداختند و البته رفع اتهام هم شدند!
- ۵- **انسانیت‌زدایی از قربانی:** منطق کلی این روش، مادون انسان در نظر گرفتن سایرین است. هرچه کیفیت انسانی قربانی بیشتر خدشه دار شود، آسیب رساندن به او سهل‌تر میشود.
- کاکاسیا خواندن برده‌ها، ناقص‌العقل دانستن زنان در نظامهای سنتی، عامل شر دانستن یهودیان توسط هیتلر، کافر دانستن دشمن و... در واقع پیش درآمدی برای همین رفتارهاست.
- ۶- **مقصر دانستن قربانی:** در این روش خود قربانی مسبب اصلی شرارت قلمداد میشود.
- کارگرانی که بدرفتاری کارفرما را دلیل دزدی خود می‌دانند، متجاوز می‌گویند که می‌گویند سر و وضع قربانی تحریک‌آمیز بوده نمونه‌هایی از این مکانیسم هستند. ﴿۱۳﴾

دوگانگی داوری بین خود و دیگری

- ترازوی داوری آدمی در دو موقعیت من و دیگری، یکسان عمل نمی کند و در هر دو مورد دچار خطا می گردد. چه آن زمان که رفتار و عمل خود را در آن می نهیم و ارزیابی می کنیم و چه آن زمان که رفتار و کنش دیگران را وزن می کنیم، به خطا و اشتباهی مبنایی و پنهان دچار می شویم. ترازوی داوری از آن رو وزن افعال را درست و دقیق نشان نمی دهد که نسبت به آن چه وزن می کند **سوگیری ارزشی - عاطفی** دارد. به تعبیر مولانا:
گر ترازو را طمع بودی به مال
راست کی گفתי ترازو وصف حال
- من وقتی به خود و رفتارهایم می اندیشم و خود را ارزیابی می کنم، خوبی ها را **فربه تر** از آنچه واقعیت دارند، می بینم. و آن هنگام که که خوبی های تو را می بینم، آن را **کوچکتر** از آنچه واقعیت دارد ارزیابی می کنم. متقابلاً؛ بدی های خودم را کم تر از آن که هست می بینم و همان بدی را نزد دیگران بسیار بیش تر از آن که هست می یابم. به واقع، گویی قوه ادراک و مرکز صدور حکم اخلاقی که در آدمی نهفته است، دچار دو گونه **خطای پر شماری و کم شماری** است.

دوگانگی داورى بين خود و ديگرى

- انسان شناسی و آگاهی از تردیدها، روحیه ها، ضعف ها، قوت ها و سایر ویژگی های اگزیستانسیال و روان شناختی سبب می شود زندگی اخلاقی تری داشته باشیم. زیرا که همواره احتمال می دهیم در داورى ها دچار یک و یا چند خطا شده باشیم. از این رو به پندارهای خویش بدگمان می شویم و پرونده ی داورى ها را باز نگه می داریم تا در رابطه ی فعال دو سویه با محیط، تایید و یا تکذیب گردند. یافته ها را مطلق نمی دانیم و حاضر می شویم با نشانه ها و علایم بعدی، برداشت ها و پنداشت های پیشین را تصحیح کنیم.
- **منطق دوگانه ی داورى**، در لایه ی پنهان ناخودآگاه آدمی جریان دارد. عموم آدمیان چندان نسبت به آن آگاهی ندارند و از این رو کمتر می توانند کنشی اخلاقی داشته باشند. این در حالی است که لازمه ی اخلاقی زیستن، پیروی از یک منطق و مواجهه ای یکسان و برخوردی واحد با کنش هایی است که از سوی افراد مختلف ابراز می گردد. جهت گیری عاطفی - ارزشی و عدم مهارت کنترل سوگیری های روان شناختی، قوه داورى و حکم را مختل می کند و در نهایت، سبب انحراف داور از جاده ی انصاف و عدالت می شود.

دوگانگی داوری بین خود و دیگری

خطای بنیادین شیوه ی داوری ما در این است که رفتار خودمان را به علل موقعیتی (بیرونی) و رفتار دیگران را به سرشت (درون)، نسبت می دهیم. مثلاً وقتی ما شخص دیگری را می بینیم که لیز می خورد و می افتد، گرایش به این داریم که این رویداد را به دست و پا چلفتی بودن او اسناد بدهیم. اما اگر خودمان سر بخوریم، بیش تر احتمال دارد که این رویداد را به علل موقعیتی، مثلاً یخ زدگی پیاده رو اسناد بدهیم. (۱۵۱ - بارون). "او دروغ می گوید چون ناصادق است، او دست بزن دارد چون پرخاشگر است، او ناسزا می گوید چون آدم بی ملاحظه ای است." اما زمانی که خودمان و یا آشنایی که رابطه ی عاطفی قوی با او داریم اگر دروغ بگوییم به دلیل شرایط سختی است که برای ما ایجاد شده است. پرخاشگری می کنیم چون شرایط سخت زندگی ما را ناراحت و عصبانی کرده است. خلف وعده می کنیم و دیر به جلسه می رسیم زیرا ترافیک شهر سنگین است و مثال های از این قبیل.

فارغ از این که چه علل و عواملی سبب چنین داوری و قضاوتی می گردد، آگاهی از چنین گرایشی در فرایند داوری آدمی می تواند به ما کمک کند که با تأمل بیش تر و منصفانه تر داوری کنیم و همواره به قضاوت خویش بدگمان باشیم و رای و داوری خود را صحیح، قطعی و پایان پذیرفته نپنداریم.

(برگرفته از مقاله علی زمانیان)

مفهوم اخلاق حرفه ای

اخلاق حرفه ای از نوع اخلاق هنجاری است

- اخلاق هنجاری به بررسی افعال انسان از جهت خوبی و بدی می پردازد. در اخلاق هنجاری، قواعد و قوانینی ارائه می شود تا به وسیله آنها بتوان عمل اخلاقی را از عمل غیر اخلاقی تمیز داد.

گزاره هنجاری در برابر گزاره توصیفی است. اگر نحوه رفتار گروه یا قومی را گزارش کنید می شود توصیفی، اما اگر رفتاری را ارزشگذاری کنید که مایلید همه افراد آن را رعایت کنند، می شود هنجاری؛ مانند اینکه: ما نباید باعث رنج دیگران شویم.

اخلاق کاربردی در زیرمجموعه اخلاق هنجاری قرار می گیرد، اما در اخلاق کاربردی، هم قلمرو رفتارها محدود به حوزه خاصی می شود و هم از عمومیت قواعد کاسته می شود. بنابراین، اخلاق کاربردی عبارت است از کاربرد استدلالها، اصول و ارزشها در تبیین رفتارهای اخلاقی در حوزه مشخصی اعم از فردی، شغلی و اجتماعی.

نمونه های اخلاق کاربردی: اخلاق زیست محیطی، اخلاق سیاست، اخلاق خانواده، اخلاق معیشت، اخلاق گفتگو، اخلاق نقد و..

حرفه چیست؟

تعریف حرفه و کار:

کار: کار فعالیتی آگاهانه برای کسب درآمد و تامین معاش است که دارای ابعاد روانی، فکری و جسمی است.
شغل: شغل به مجموعه ای از کارها و تکالیفی گفته می شود که یک فرد در قبال انجام دادن آن کسب درآمد می کند. به عبارت دیگر شغل یک کار تمام وقت برای کسب درآمد است.
حرفه از دو منظر تعریف می شود:

حرفه به معنای عام هر شغلی است که انسان برای امرار معاش انتخاب می کند.

در معنای خاص، پروفشن یا حرفه نوعی کار است که دارای سه مشخصه زیر باشد:

۱. **مهارت پیشرفته:** حرفه ها نیازمند دانش چگونگی (know how) و دانش چیستی یا اطلاعات تئوریک (know what) هستند؛ لذا آمادگی برای کار حرفه ای مستلزم کسب دانش رسمی (دانش پایه و مستمر) و اخذ پروانه حرفه ای است.
۲. **خودگردانی** به مفهوم برقراری استانداردهای حرفه ای و تدوین ضوابط اخلاقی ویژه و نظارت بر عملکرد اصحاب حرفه و قضاوت در موارد تخلف یا شکایت است. بر این اساس، نمایندگان حرفه حق پذیرش افراد جدید، تربیت، تنبیه و اخراج افراد متخلف را دارند.
۳. **نفع عامه:** هر حرفه ای برای تامین بخش مهمی از منافع عامه به وجود آمده است که آن را با تلاشی هدفمند وبا حفظ استانداردهای ایمنی و کارایی به انجام می رساند. برای این کار صاحبان هر حرفه قابلیت های خود را به جامعه اعلام و درستی کار خود را تضمین میکنند. مثال: حرفه پزشکی برای ارتقای سلامت؛ و حرفه مهندسی به منظور یافتن راه حلهای تکنولوژیک برای تامین رفاه، ایمنی و سلامت عامه در چارچوب موازین اخلاقی و استانداردهای فنی ایجاد شده اند.

تعریف اخلاق حرفه ای

- **اخلاق حرفه ای (Professional Ethics)**؛ عبارت از اصول، ارزشها و قواعد حاکم بر رفتار حرفه‌ای است که صاحبان مشاغل برای حفظ اعتبار حرفه و جلب اعتماد عمومی در اجرای صحیح وظایف شغلی به کار می‌برند. **هدف اصلی اخلاق حرفه‌ای اعتماد سازی و فساد زدایی از فعالیتهای و خدمات** یک مجموعه حرفه‌ای است.
 - **مجموعه ضوابط نانوشته ای** که باید بر روابط و مناسبات دو طرف (دو شخص حقیقی یا دو شرکت یا سازمان یا یک شخص و یک شرکت) **در یک حرفه حاکم باشد تا منافع هر دو طرف تامین و اعتبار حرفه حفظ شود.**
- در بعد فردی، اخلاق حرفه ای معطوف به ارزشها و منافع پایدار فرد است،
- در بعد سازمانی، اخلاق حرفه ای برخاسته از ارزشها و منافع پایدار سازمان و حرفه مربوط است. از این جهت نظارت سازمانی برای رعایت اخلاق حرفه ای ضرورت پیدا می کند.
- اخلاق حرفه ای از نوع اخلاق کاربردی است که اختصاص به یک حرفه مشخص دارد، مانند اخلاق پزشکی، اخلاق مهندسی، اخلاق دانشجویی، اخلاق آکادمیک، اخلاق تجارت، اخلاق کسب و کارو ...

وجوه اخلاق حرفه ای

- اخلاق حرفه ای دارای سه وجه است:

۱. اخلاق به مثابه کدهای اخلاقی (شرح و بسط باید ها و نبایدها)

۲. اخلاق به مثابه فرایند (ارائه راه حل ها و نهادسازی برای بررسی مسائل پیچیده)

۳. اخلاق به مثابه آموزش (آموزش متخصصان مسئولیت پذیر و بااخلاق)

کدهای اخلاقی فهرستی از باید ها و نبایدهاست که اصحاب حرفه باید در عمل به آنها پایبند باشند تا رسالت حرفه را محقق و اعتبار آن را حفظ نمایند. دست کم ۸ نقش مهم برای کدهای اخلاق حرفه ای می توان ذکر کرد:

- خدمت به مردم و محافظت از آنان
- ارائه راهنمایی برای صاحبان حرفه
- الهام بخشی به متخصصان
- ایجاد استانداردهای مشترک در میان اعضا
- حمایت از متخصصان حرفه ای
- مشارکت در آموزش و پرورش
- جلوگیری از تخطی از فرامین اخلاقی
- تقویت شکل گیری یک تصویر حرفه ای (Shinzinger ۲۰۰۰)

منشور اخلاق حرفه ای

رسالت اخلاق حرفه ای

اخلاق حرفه ای بر چهار پایه استوار است:

- حقوق افراد (شامل کارفرما، مشتریان، کارکنان، صاحبان سهام و ...)

- اعتماد عمومی و کسب اعتبار حرفه ای

- کیفیت محصول و خدمات ارائه شده

- منافع پایدار فرد و جامعه

- با توجه به رسالتهای اخلاق حرفه ای، اصحاب هر یک از حرفه ها، **منشور اخلاقی** حرفه خود را تنظیم و تدوین می کنند و پس از بحث و تبادل نظر در انجمنها و تشکلهای حرفه ای، آن را به عنوان میثاق حرفه ای خود منتشر می کنند تا مبنای رفتار و تعامل افراد وابسته به آن حرفه باشد.

اخلاق مهندسی در انجمن ملی مهندسان حرفه ای امریکا

NSPE

- انجمن ملی مهندسان متخصص امریکا کوشیده تا هر سه وجه اخلاق حرفه ای را با انجام وظایف مختلف تأمین نماید. با ارائه کدهای اخلاقی به شرح و توضیح مسئولیت های مهندسين می پردازد، با برگزاری کلاسها، مسائل اخلاقی از قبیل مسئولیت اجتماعی را آموزش میدهد و همچنین بستری را فراهم کرده است تا شرکتهای مهندسی بتوانند با پرداخت حق عضویت، در صورت رویارویی با دوراهی های اخلاقی پیچیده، با مراجعه به کارشناسان و تحلیلگران انجمن راه حلی برای مسائل و دوراهیهای اخلاقی خود دریافت کنند.
- نکته حائز اهمیت این است که نه تنها حق عضویت با بی میلی پرداخت نمی شود، بلکه شرکتهای برای کسب اعتماد در جامعه داوطلبانه به عضویت انجمن ملی مهندسان در می آیند و اعضای خود را برای آموزش به کلاسهای انجمن می فرستند، هرچند که انجمن بر اعضای خود نظارت سخت گیرانه ای دارد و در صورت مشاهده تخلف با آنان برخورد می کند.
- این شرکت ها منشور اخلاقی خود را تحت نظر کدهای اخلاق مهندسی تدوین و اجرا می کنند و در حل مسائل اخلاقی از کارشناسان انجمن کمک میگیرند.

کدهای اخلاقی انجمن ملی مهندسان حرفه ای امریکا

NSPE

:Preamble: Engineering is an important and learned profession. As members of this profession, engineers are expected to exhibit the highest standards of honesty and integrity. Engineering has a direct and vital impact on the quality of life for all people. Accordingly, the services provided by engineers require honesty, impartiality, fairness, and equity, and must be dedicated to the protection of the public health, safety, and welfare. Engineers must perform under a standard of professional behavior that requires adherence to the highest principles of ethics.

مهندسی حرفه مهم و مستلزم آموزش دانشگاهی است. به عنوان اعضای این حرفه، مهندسان شایسته است که برترین استانداردهای درستی و صداقت را نمایش دهند. مهندسان تاثیر مستقیم و حیاتی بر روی کیفیت زندگی مردم دارند. بنابراین خدمات مهندسی باید سرشار از درستی، بیطرفی، انصاف و برابری باشد و باید اینهمه را وقف حفظ سلامت، ایمنی و رفاه جامعه نمایند. مهندسان باید تحت استانداردهای حرفه ای رفتار کنند که نیازمند تبعیت از برترین قواعد و اصول اخلاقی است.

رابطه علم و عمل

علم نافع: اللهم انی اعوذ بک من علم لا ینفع

علم برای علم بی معناست. علم نافع علمی است که موجب کمال نفس یا ارتقای سطح زندگی خود یا افزایش منافع مردم شود. این نوع علم را علم متعهد نیز می گویند. عالم بی عمل به سان زنبور بی عسل است. منظور از عمل می تواند عمل اخلاقی یا حرفه ای باشد. انباشتن ذهن از دانشها یی که منجر به بهبود زندگی نشود، یا نفعی برای دیگران نداشته باشد، فاقد ارزش است. سعدی نامدارترین شاعر پارسی گوی ایران در این باره گفته است:

- از من بگوی عالم تفسیرگوی را گر در عمل نکوشی نادان مفسری
 - بار درخت علم ندانم مگر عمل با علم اگر عمل نکنی شاخ بی بری
 - علم آدمیت است و جوانمردی و ادب ورنه ددی، به صورت انسان مصوری
 - از صد یکی به جای نیاورده شرط علم وز حب جاه در طلب علم دیگری
 - هر علم را که کار نبندی چه فایده چشم از برای آن بود آخر که بنگری
- حافظ شاعر شیرین سخن در غزلی نغز علم بی عمل را ملال آفرین دانسته است:
- در این زمانه رفیقی که خالی از خلل است / صراحی می ناب و سفینه غزل است

....

نه من ز بی عملی در این جهان ملولم و بس / ملالتِ علما هم ز علم بی عمل است

اخلاق مهندسی در ساخت ایوان مداین

کنون از مداین سخن نو کنم / سخنها ز ایوان خسرو کنم
چنین گفت روشندل پارسی / که بگذشت سال از برش چارسی
که خسرو فرستاد کس ها به روم / به هند و به چین و به آبادبوم
برفتند کاریگران سه هزار / ز هر کشوری هر که بد نامدار
از ایشان هر آن کس که استاد بود / ز خشت و ز گچ بر دلش یاد بود
دو صد مرد بگزید اندر میان / از ایران و اهواز و از رومیان
از ایشان دلاور گزین کرد سی / از این سی دو رومی یکی پارسی
گرانمایه رومی که بد هندسی / به گفتار بگذشت از پارسی
بر خسرو آمد جهان دیده مرد / براو کار و زخم بنایاد کرد
وز آن سه گزیدند رومی یکی / که چون او نبند در جهان اندکی
بدو گفت شاه این زمن در پذیر / سخن هر چه گویم ترا یادگیر
یکی جای خواهم که فرزند من / همان تا بسی سال پیوند من
بدو در نشیند نگردد خراب / ز باران و از برف و از آفتاب
مهندس پذیرفت ایوان شاه / بدو گفت من دارم این دستگاه

اخلاق مهندسی در ساخت ایوان مداین

فرو برد بنیاد ده شاه رش/ همان شاه رش پنج کرده برش
ز سنگ و زگچ بود بنیاد کار/ چنین کرد تا باشد آن پایدار
چو دیوار ایوانش آمد به جای/ بیامد به پیش جهان کدخدای
که گر شاه بیند یکی کاردان/ گذشته بر او سال و بسیاردان
فرستاد باید بدان بارگاه/ پسندیده با موبد نیکخواه
بدو داد مردم از آنان که خواست/ برفتند و دیدند دیوار راست
بریشم بیاورد و تا انجمن/ بتابند باریک تابی رسن
ز بالای دیوار ایوان شاه/ بپیمود تا خاک دیوارگاه
چو بالای آن تاب داده رسن/ بپیمود از پیش آن انجمن
رسن سوی گنج شهنشاه برد/ ابا مهر گنجور او را سپرد
از آن پس بیامد به ایوان شاه/ که دیوار ایوان برآمد به ماه
چو فرمان دهد خسرو زودیاب/ نگیرم بر این کارکردن شتاب
چهل روز تا کار بنشیندم/ زکاریگران شاه بگزیندم
چو هنگامه کار ایوان بود/ بلندی ایوان چو کیوان بود

اخلاق مهندسی در ساخت ایوان مداین

بدان کار خشت نباید نمود/ مرا نیز رنجی نباید فزود
بدو گفت خسرو که چندان زمان/ چرا خواهی از من تو ای بدگمان
بدانست کاریگر راستگوی/ که عیب آورد مرد دانا بدوی
که گیرد بدان زخم ایوان شتاب/ اگر بشکند کم کند نان و آب
شب آمد شد آن کارگر ناپدید/ چنان شد کز آن پس کس او را ندید
چو بشنید خسرو که فرغان گریخت/ به گوینده بر خشم فرغان بریخت
چنین گفت کان را که دانش نبود/ چرا پیش ما پیشدستی نمود
بفرمود تا کار او بنگرند/ همه رومیانرا به زندان برند
دگر گفت کاریگران آورید/ گچ و سنگ و خشت گران آورید
بجستند هرکس که دیوار دید/ زبوم و بر شاه شد ناپدید
به بیچارگی دست از او باز داشت/ همه گوش و دل سوی اهواز داشت
کز آن شهر کاریگر آید کسی/ نماند چنان کار ، بی سر بسی
همی جست استاد آن تا سه سال/ ندیدند کاریگری بی همال
بسی یاد کردند از آن کارجوی/ به سال چهارم پدید آمد اوی
یکی مرد بیدار با فرهی/ به خسرو رسانید از او آگهی
هم آنگاه رومی پیامد چو گرد/ بدو گفت شاه ای گنهکار مرد

اخلاق مهندسی در ساخت ایوان مداین

بگو تا چه بود اندر این کار زشت/ که دوری ز نیکی و دور از بهشت
چنین گفت رومی که گر شهریار/ فرستد مرا با یکی استوار
بگویم بدان کاردان پوزشم/ به پوزش پدید آید آمرزشم
فرستاد و رفتند از ایوان شاه/ گرانمایه استاد با نیکخواه
همی برد دانای رومی رسن/ همان مرد را نیز با خویشان
بپیمود بالای کار و برش/ کم آورد کار از رسن هفت رش
رسن باز بردند نزدیک شاه/ بگفت آن که با او بیامد به راه
چنین گفت رومی که گر زخم کار/ بر افزودمی بر سر ای شهریار
نه دیوار ماندی نه تاق و نگار/ نه من ماندی بر در شهریار
بدانست خسرو که او راست گفت/ کسی راستی را نیارد نهفت
رها کرد هرکس که زندان بدند/ بداندیش اگر بی گزندان بدند
مراو را چو ده بدره دینار داد/ به زندانیان چیز بسیار داد
بدان کار شد روزگاری دراز/ به کردار آن شاه را بد نیاز
چو شد هفت سال آمد ایوان به جای/ پسندیده خسرو نیکرای
کسی در جهان زخم چنان ندید/ نه از نامور کاردانان شنید.
زخم کار: تاق، شاه رش: معادل ۱.۴ متر

مسئولیت

مفهوم مسئولیت با چهار مؤلفه قابل توضیح است:

۱. **ادای وظیفه:** تعهداتی که فرد با ورود به حرفه آنها را می پذیرد وظیفه او محسوب می شود. نقشههایی که انسان می پذیرد، مانند دانشجو بودن، معلم بودن، مهندس بودن، مدیر شرکت بودن، پدر بودن و... هر یک وظایفی را بر عهده او می گذارد. هر انسانی حسب نقشههایی که در جامعه می پذیرد، مسئولیت دارد. حرفه یکی از مهمترین نقشههایی است که انسان در طول عمر خود آن را می پذیرد. حرفه ذاتا وظایف معینی را بر عهده انسان می گذارد. مسئولیت در اینجا به مفهوم ایفای وظیفه است.
۲. **پاسخگویی:** آمادگی بازخواست شدن در برابر مراجع قانونی و افکار عمومی با ارائه مستندات و دلایل کارها و یا بیان عذرهای موجه برای خطاهای انجام شده به صورت سهوی یا عمدی؛ (خطای عمد یعنی ارتکاب خطا در عین آگاهی از اشتباه بودن کار، بر اثر اهمال و بی دقتی در انجام کار، خودسری به معنای نادیده گرفتن خطرات شناخته شده، تسلیم وسوسه های نفسانی شدن به دلیل ضعف اراده).
۳. **داشتن وجدان کاری:** پایبندی به اخلاق فردی و حرفه ای با ناظر دانستن وجدان شخصی. بر این اساس، **مسئولیت پذیری** مستلزم توجه به کیفیت، ایمنی، سلامت و تضمین هر گونه پیامد ناشی از خدمات ارائه شده یا محصول تولیدی است.
۴. **مقصر/شایان تقدیر** بودن: در موارد خطاکاری، مسئول مترادف با مقصر است و در موارد موفقیت یا انجام کارهای بدیع و درخشان، مسئول به معنی شایسته ستایش و تحسین است.

مسئولیت سازمانی

- **تئوری ذی نفعان:** شرکتهای و سازمانها در قبال تمام گروههایی که در آن شرکت یا سازمان نفع اساسی دارند، مسئول هستند، مانند کارمندان، مشتریان، عوامل فروش، عوامل تامین مواد اولیه، جوامع محلی (همسایگان، مدارس و مساجد محل، گروههای مدنی خیریه ها و ...).
- **مسئولیت پذیری** مستلزم توجه به کیفیت، ایمنی، سلامت و تضمین هر گونه پیامد ناشی از خدمات ارائه شده یا محصول تولیدی است. این مفهوم برای شرکتهای و سازمانها هم معتبر است.
- به عنوان مثال در آمریکا سالانه ۳ میلیارد باتری خشک تولید و مصرف می شود. دور ریختن این تعداد باتری چه آثاری در محیط زیست دارد؟ شرکتهای تولید کننده مسئول عواقب این امر هستند و باید برای کاهش آسیب به محیط زیست راهکاری را بیندیشند.
- **شرکتهای مسئولیت پذیر:** همان طور که اشخاص حقیقی مسئولیت دارند، شرکتهای و بنگاهها نیز که اشخاص حقوقی محسوب میشوند، دارای مسئولیت با همان تعریف قبلی هستند؛ یعنی:
- ۱. **ادای وظیفه:** هر شرکتی براساس ماموریتهای تعریف شده در اساسنامه خود وظایفی را در قبال جامعه دارند و باید به انجام وظایف خود اهتمام ورزند.
- ۲. **پاسخگویی:** شرکتهای در قبال عملکرد خود به سهامداران، کارمندان، مشتریان و جامعه پاسخگو هستند و باید مستندات لازم را برای تبیین عملکرد خود ارائه دهند.
- ۳. **وجدان:** شرکتهای هم به صفات درستکار، با انصاف، با صداقت یا عکس اینها متصف میشوند.
- ۴. **مقصر/شایان تقدیر:** شرکتهای نیز در قبال کارهای خلاف یا موفقیتهای خود مقصر یا قابل ستایش شناخته می شوند.

اهمیت اخلاق سازمانی

• اخلاق سازمانی نقش مهمی در موفقیت سازمان دارد.

• **عوامل موثر در موفقیت سازمان** عبارت اند از:

• انگیزش کارکنان، رضایت مشتری، مشارکت، منابع انسانی متخصص، استفاده از فناوریهای نوین، دانش انباشته در سازمان، منابع مالی، مزیت رقابتی و نیز رفع موانعی چون ضایعات، تنشهای سازمانی، تهدیدهای محیطی، ناامنی روانی و نگرشهای مخرب کارکنان.

• **ارتباط با محیط** و چگونگی تعامل با ذینفعان تاثیر زیادی در موفقیت سازمان دارد.

• **اعتماد آفرینی** به عنوان سرمایه اجتماعی از عوامل مهم موفقیت سازمان است. اعتماد آفرینی مستلزم **پیش بینی پذیری سازمان** است. هرچه سازمان اخلاقی تر باشد پیش بینی پذیرتر است (از نظر نحوه واکنش به امور و نیز آینده سازمان).

• **نظام مشارکتی** در سازمانهای اخلاق محور قابل اجرا و تداوم است.

• اخلاق سازمانی آثار فراسازمانی دارد.

• شرکتهای ناچار به داشتن نظامنامه اخلاق سازمانی هستند تا جهتگیریهای اخلاقی را در فعالیتهای سازمان مشخص کنند.

نقش منشور اخلاقی در یک سازمان

منشور اخلاقی بیان کننده تعهدات یک سازمان یا جامعه حرفه ای در زمینه اخلاق است. موازین اخلاقی دارای هشت نقش (کارکرد) مهم به شرح زیر است:

- **خدمت به مردم و حمایت از آنها** (حفظ سلامت، امنیت و رفاه عموم)
- **راهنمایی** (به خصوص برای اعضای جدید سازمان و مشتریان)
- **روحیه و انگیزه** (به دلیل ایجاد آرمان و اهداف مشترک)
- **استانداردهای مشترک** (تعیین حداقلهای اخلاقی که منجر به اعتماد عمومی میشود)
- **حمایت از متخصصین مسئول:** مهندس در برابر فشارهای بیرونی و حتی درونی می تواند به تعهد خود در برابر میثاق اخلاق حرفه ای استدلال کند.
- **آموزش و تفاهم:** این موازین می تواند مبنای آموزش و بحث و بررسی انجمنهای تخصصی باشد. درنهایت این امر به درک مشترک و تفاهم گسترده بین همکاران می انجامد.
- **پیشگیری و انضباط:** این موازین مبنای قضاوت در موارد اختلاف یا شکایت خواهد بود، لذا می تواند نقش پیشگیری از تخلفات را داشته باشد.
- **اعتماد بخشی به جامعه:** وجود این موازین از یک طرف دولت را از نظارت بر کار اعضای آن حرفه بی نیاز می کند از سوی دیگر اعتماد عمومی را نسبت به آن حرفه تقویت می کند و انگیزه مهندسان را در انجام خدمات مؤثرتر بالا می برد.

اصول منشور اخلاقی سازمان

در تدوین منشور اخلاقی سازمان چه اصولی باید مورد توجه قرار گیرد؟

- **حرمت و کرامت انسان، آزادی فردی، عدالت و امانتداری، شایسته سالاری**
- **اعتماد آفرینی اصیل، راسخ، فراگیر و پایدار**
- **مسئولیت پذیری و قانونگرایی**
- **ذیحق دانستن عوامل بیرونی که سازمان با آنها در تعامل است.**
- **گرهگشا بودن** در مواجهه با مشکلات و تضادهای اخلاقی در کسب و کار
- **توجه به حقوق کلیه ذینفعان در سازمان** اعم از کارکنان، مشتریان، مدیران و شهروندان
- **توجه به حفظ محیط زیست و توسعه پایدار**
- **مسئولیت اخلاقی یک سازمان** یا بنگاه بر عهده هیئت مدیره آن است. **پایبندی مدیران ارشد یک سازمان به موازین اخلاقی** نقشی اساسی در تثبیت اخلاق سازمانی دارد.

مسئله اخلاقی

مسئله اخلاقی چیست؟ عده ای صرفاً مفسد رفتاری آشکار را مسئله اخلاقی می دانند، در حالی که در تصمیمها و فعالیتهای سازمانی دهها مسئله اخلاقی است که باید با شناخت و دقت کافی شناسایی شوند. مهمترین ویژگی مسئله اخلاقی این است که درباره خوب و بد بودن کارها سخن می گوید. خوب و بد بودن به چه معناست؟

۱. به معنای مفید و مضر بودن؟ ۲. به معنای مناسب یا نامناسب بودن؟

۳. به معنای کارایی داشتن یا نداشتن؟ هیچ کدام. بحث درباره انطباق آنها با ارزشهاست.

تمایز مسائل اخلاقی با سایر مسائل سازمانی چیست؟ در یک سازمان مسائل مختلفی پیش میاید. گاهی تولید کاهش و گاهی ضایعات افزایش می یابد. گاهی عدم رضایت مشتری.

مسائل فنی و اداری سازمان معمولاً نسبت به اهداف و وضعیت سازمان تعریف می شوند در حالی که مسائل اخلاقی مستقل از اهداف و مشخصات سازمان تعریف می شوند.

به عنوان مثال: آیا تعدیل نیروی انسانی سازمان خوب است یا بد؟

این مسئله ذاتاً از مسائل اداری سازمان است که در هنگام کاهش ظرفیت تولید یا میزان فروش و درآمد سازمان مطرح می شود. این موضوع از دایره اخلاق بیرون است. گاهی یک ضرورت است، اگر انجام نشود تداوم فعالیت سازمان به خطر می افتد.

اما چگونگی تعدیل نیروی انسانی می تواند یک مسئله اخلاقی باشد. چنانچه بر اساس سلیقه یا منافع شخصی و گروهی صورت گیرد و تابع ضوابط قابل قبول سازمانی نباشد.

مسئله اخلاقی - معنای خوب و بد

مسائل اخلاقی با واژه های خوب و بد یا باید و نباید مشخص می شود.

معانی خوب و بد:

۱. گاهی مراد از خوب کمال وجودی و منظور از بد نقصان وجودی است. مثلا علم و قدرت خوب و جهل و ضعف بد است. این یک مفهوم فلسفی از خوب و بد است.
۲. گاهی خوب و بد به معنای کارایی و عدم کارایی است. مانند خوب بودن نوعی کفش برای کوهنوردی. در اینجا خوب بودن به معنای مناسب بودن یا کارایی داشتن برای رسیدن به هدفی معین است و هیچ مفهوم اخلاقی ندارد.
۳. گاهی خوب و بد در مورد کارهای قابل ستایش و سرزنش به کار می رود. در این صورت موضوع اخلاقی است. در اینجا کاری به نقش این کار در تحقق هدف نداریم، خود کار شایسته تحسین یا نکوهش است. مانند بخشیدن خطاکار غیر عمد.

مفهوم باید و نباید

گاهی باید و نباید در مورد نحوه استفاده از یک ماشین یا ساختن چیزی یا رسیدن به هدفی به کار می رود. در اینجا بحث اخلاقی نیست. اما در مورد رفتار انسان در قبال انسانی دیگر باید و نباید نشانه اخلاقی بودن موضوع است.

ویژگی‌های مسئله اخلاقی

بر اساس نظر هسمر Hossmer مسئله اخلاقی دارای ویژگیهای زیر است:

۱. **فراگیر بودن:** اغلب تصمیمهای سازمانی دارای بعد اخلاقی هستند. هر تصمیمی در حوزه های مالی، اداری، آموزشی، فنی، تولید، فروش، خدمات و... با حقوق افراد سر و کار دارد، لذا مسئولیت آور است و جنبه اخلاقی دارد.
۲. **بسترهای فراسازمانی:** مسائل اخلاقی معمولاً ریشه در فرهنگ، تاریخ، آداب و رسوم و شیوه تربیتی افراد دارد. لذا دو سازمان مشابه از نظر وظایف در دو کشور آسیایی و اروپایی دارای مسایل اخلاقی یکسانی نیستند.
۳. **چند تباری بودن:** مسایل اخلاقی تک ساحتی نیستند بلکه به حوزه های معرفتی مختلف مربوط می شوند. مثلاً پدیده اعتیاد امری روانشناختی-جامعه شناختی و اقتصادی است. رشوه، اختلاس و رانت جویی دارای ابعاد مختلفی هستند.
۴. **داشتن آثار پایدار و زنده:** تصمیمات نسنجیده اخلاقی آثار ماندگاری در سازمان دارند. کوتاهی در انتخاب شایسته مدیران سازمانها یا اعضای هیئت علمی می تواند آثار منفی بر سرنوشت سازمان یا دانشگاه داشته باشد.
۵. **آثار فراسازمانی (ملی و بشری):** برخی از تصمیمات دور از اخلاق می تواند آثار مخربی در اقتصاد و فرهنگ جامعه داشته باشد.
۶. **داشتن آثار پنهان:** قانون خلقت بازگرداندن آثار سوء اعمال به صاحبان آنهاست از مکافات عمل غافل مشو گندم از گندم بروید جو ز جو.
۷. **دشواری در تشخیص و حل مسائل اخلاقی**